

Forfatter: Kidde, Harald

Titel: Udrag fra Jærnet

Citation: Kidde, Harald: "Jærnet", i Kidde, Harald: *Jærnet*, udg. af Knud Bjarne Gjesing ; Thomas Riis , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, isamarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab, cop. 1990, s. 398. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-kidde04ny-shoot-idm140608064037200/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Jærnet

Ukraine, sandsynligvis i håb om at fremtvinge et afgørende slag. Efter en træfning den 17. juni, i hvilken den svenske konge blev såret i foden, kom det den 28. juni til *slaget ved Poltava*, der blev et stort svensk nederlag.

Den slagne hær søgte mod syd for at komme i sikkerhed hos tatarerne på Krim, den 30. juni var den nået frem til byen *Perevolotschna* (*Perevolojna*) ved Vorskla's udløb i Dnjepr, der her dannede grænse mellem Rusland og Tyrkiet. Kongen lod sig overtale til at redde sig over Dnjepr om natten; om morgenen havde russiske tropper indhentet svenskerne, som blev opfordret til overgivelse. Lewenhaupt, som nu var øverstbefalende, tvivlede om den svenske hærs kampmoral og lod spørge soldaterne, om de ville overgive sig eller slås. Infanteriet og de højere officerer foretrak overgivelse, og 1. juli blev *kapitulationen i Perevolotschna* underskrevet. 16.000 (jf. Kiddes *de 14000s Indtog*) svenske soldater og officerer blev russiske krigsfanger; i byen *Tobolsk* i Sibirien findes således *Svenskertårnet*, bygget af svenske krigsfanger. Andre steder, hvor Kidde anbringer svenske fanger, er den sibiriske by *Tomske* og *Woronez* i Ukraine ved en biflod til Don.

Karl XII var under sin flugt til Tyrkiet blevet indbudt af guvernøren af *Bender* til dennes residensby; i begyndelsen af juli slog kongen da lejr nær *Bender* ved floden Dnjestr. Her blev han i de følgende år.

I november 1712 erklærede Tyrkiet Rusland krig, og i forbindelse dermed opfordrede sultanen Karl XII til at rejse for selv at overtage ledelsen af de svenske styrker; kongen håbede at kunne møde Magnus Stenbocks hær i Polen. Kongen skulle rejse dertil eskorteret af tatarernes khan; men denne synes at have forpligtet sig over for August II af Sachsen og Polen til at udlevere den svenske konge til Sveriges fjender. Da Karl opdagede dette, forlangte han en stor eskorte, og da det blev nægtet ham, besluttede han at udsætte sin rejse. Khanen søgte nu sammen med guvernøren i *Bender* at tvinge kongen til at drage bort, medens denne til gengæld forskansede sin lejr. Her holdt han den 1. februar 1713 igennem syv timer stand med 50 mand mod en tatarisk-tyrkisk hær på 10.000, den såkaldte *Kalabalik i Bender* (*kalabalik* = mængde, opløb).

Resultatet af striden blev, at Karl flyttedes fra *Bender* til *Demotika* og senere til lystslottet *Timurtasche* (egl. *Timurtaş*) ved *Edirne* (*Adrianopel*). Den bevirkede endvidere, at Storbritannien og Nederlandene ikke længere fulte sig forpligtede til at støtte Sverige, samt at czar Pe-

ter indså, at Tyrkiet ikke for alvor ville føre krig; han besluttede derfor at koncentrere sig om at angribe Finland.

I løbet af 1713 erobrede russerne det meste af Finland, og czaren planlagde at angribe selve Sverige i 1714. For at have frie hænder hertil begyndte russerne i februar 1714 en offensiv under fyrst Galitzin for at rense Finland for svenske styrker. Den finske øverstbefalende, general *Carl Gustaf Armfelt* (1661-1736), søgte i slaget ved *Storkeyno* (Napue) 19. februar 1714 at standse den russiske fremrykning, men måtte trække sig tilbage mod nord. Manglende forstærkninger og russisk fremgang fik Armfelt til i september samme år at føre sine styrker til den nuværende svensk-finske grænseflod Torne älv. Kun én finsk fæstning – Kajaneborg (Kiddes *Kajania*) – var endnu ikke i russiske hænder, og den måtte kapitulere i marts 1716.

Karl XII's ophold i Europas udkant langt fra det land, han regerede, blev i stigende grad følt som en hæmsko for svensk diplomati: Sveriges allierede og landets eget råd opfordrede kraftigt kongen til at vende hjem, og stænderrigsdagen 1713-14 truede endog med sammen med rådet at slutte fred. Kongen bestemte sig endelig for at rejse, hvilket den tyrkiske regering nu også tillod. Den 20. september 1714 brød han op og nåede *Pietest* (egl. Pitesti) på grænsen til Siebenbürgen. Herfra rejste han 27. oktober, og over Budapest, Wien, Nürnberg og Würzburg ankom han til *Stralsund* natten til 11. november 1714 (Kiddes *Kongesridet gennem Europa*).

I foråret 1715 indgik Preussen, Hannover og Danmark alliancer, der fastslog, hvorledes Sveriges tyske besiddelser skulle deles mellem de tre magter. I begyndelsen af juli indledte Preussen og Danmark en belejring af *Stralsund*; for at afsperre byen fra søsiden blev en styrke landsat på det svenske *Rügen*, som blev erobret under hårde kampe. En del af den svenske hær undslap til fastlandet, hvor den indesluttede sig i *Alte Fehr-Schanze*, som dog nogle dage senere måtte kapitulere. Stralsund var nu belejret fra alle sider, den 11. december 1715 forlod Karl XII byen efter at have givet ordre til dens kapitulation, som fandt sted den følgende dag. Om morgenen den 13. december nåede Karl den skånske kyst ved Trälleborg (*Flugten over Östersen*).

I løbet af 1715 blev tiden moden for czar Peters plan om et dansk-russisk angreb på Sverige for at tvinge dette til fred. Karl XII kom de allierede i forkøbet ved et angreb fra Värmland mod Norge sidst i februar 1716. Svenskerne besatte Christiania; men Akerstus fæstning